

A tudományos és szakfolyóiratok legjellegzetesebb műfaja; általában egy-egy konkrét eredményről tájékoztató közlemény. Témájánál és terjedelménél fogva egyaránt elmarad az —> *értekezéstől*. Az újságcikk politikai, közéleti problémákat mutat be.

cikkbibliográfia: ld. folyóiratcikk, repertórium és bibliográfia.

cím: könyv vagy folyóirat megjelölésére szolgáló felirat. A könyvön több helyen is szerepelhet, a bibliográfiai leírásban a belső címdoldalon levőt vesszük irányadónak. A többi -et járulékos -nek mondjuk, ilyenek: borítékon levő külső cím, gerincre nyomott gerinccím, a mű első lapján látható előzékcím.

címlap: ld. címdoldal.

címlapverző (lat.): a címlap hátoldala, amely rendszerint az —> ISBN-t, illetve az —> ISSN-t, a —> *copyright* szövegét, a közreműködők nevét, esetleg a könyv egyéb bibliográfiai adatát tartalmazza.

címnegyedív: a könyvek bevezető része. A hozzá tartozó oldalak száma rendszerint négy. Elrendezése: 1. oldal: szennycímdoldal, 2. oldal: üres, 3. oldal: címdoldal, 4. oldal: impresszum adatok (lektor, illusztrátor stb. neve, a nyomda adatai, ez utóbbiak sokszor a könyv végén).

címdoldal: a könyv első vagy második lapjának rektója (első oldala), amely a könyvről a legrészletesebb bibliográfiai információkat tartalmazza, a főcímet és rendszerint az alcímet, a szerzőre és a közreműködőkre vonatkozó adatokat, ha nem első kiadás, a kiadás sorszámát, és a teljes vagy részleges —> *impresszumot*. Ha egy többkötetes műnél külön előzékdoldal sorolja fel a többkötetes könyv egészére, és külön előzékdoldal az adott kötetre vonatkozó információkat, ezeknek az oldalaknak mindegyike -nak minősül. Hátoldala a —> *címlapverző*.

címdoldalhelyettesítő: olyan oldal vagy oldalrész, amely rendszerint a —> *címdoldalon* található adatokat tartalmazza és címdoldal hiányában átveszi ennek szerepét. Pl. előzék, kolofon, lapfej, élőfej, régi könyveknél az (—>) *implicit* és (—>) *explicit*. Ezek közül a legteljesebb bibliográfiai információkat tartalmazót kell -nek minősíteni.

MELYKÓNÉ TŐZSÉR JUDIT

Disputa Ferdinandy György Szarvasok című novellájáról

Nobel Iván: A magyar kultúra évszázadain „lassan, méltóságteljesen vonultak a szarvasok” *Szenczi Molnár Albert* zsoldtárfordításától kezdve *Arany János* Regéjén, *Bartók Béla* Cantátáján át *József Attiláig*, *Nagy Lászlóig*, *Juhász Ferencig*. És most *Ferdinandy György* novellájában ismét megjelennek a strasbourgi utca szürke, eső verte aszfaltján.

A szarvas-motívum szimbólum is egyben, a szabad élet, a kötöttségek nélküli lét, az öntudattal vállalt életforma jelképe, de ugyanakkor a sebezhetőségé, a kivetettségé, a magányé, az egyedüllété is. A csapatban vándorló szarvasok az együvé tartozás biztonságát, a társas élet védelmét érezhetik, a magányos szarvas pedig az állandó védekezési kényszer bizonytalanságát, az előre-hátra-oldalt kémlelő úzottság tanács-talanságát. Az együttes lét melegítő nyugalomát vagy a kiüzetettség szívszakító kopárságát. Talán erről szól ez az elbeszélés.

Erdélyi Erzsébet: A *helyszín*: Strasbourg. Lehetne bármelyik nyugati nagyváros is, ahol csapatban vagy magányosan élnek magyarok, de a pontos földrajzi meghatározás hitelesíti az elmondandót. Az író, aki most Puerto Ricóban él, a strasbourgi egyetemen

szerezte diplomáját. Ismeri hát a várost, a tereket, a székesegyházat, tudja, hol éjszakáznak a csőlakók, hol lehet az autósztrádáról lehajtani, és hol keresse honfitársait. Még azt is talán, hogy miről gondolkoznak együtt vagy egyedül. Így lesz valós a történet.

N.I.: A történet? Hiszen alig van az írásnak története. A vékonyka cselekmény inkább csak arra szolgál, hogy a párbeszédet felfűzze az író, valamiféle valós háttérrel adjon a dialógusokból kibontakozó életérzésnek. Lassan adagolja az információkat, a töredékes mondatokból mégis összeáll a kép, az ábrázolt élethelyzet: az apa 1956-ban elhagyta Magyarországot, most Közép-Amerikában él, s az összetartozás, a család látszatát azzal próbálja megőrizni, hogy évenként felkeresi – rövid és fájdalmas találkozásra – Franciaországban élő fiát. Aztán autóba ülnek, határozott cél nélkül utazgatnak, beszélgetnek, továbbmennek. Mintha az amerikai beat-irodalom hatását éreznénk itt. Nem is utazás ez, inkább kóborlás valami furcsa nyugtalanságtól hajtva, ahol a megállások sem nyugtatnak, inkább fölborzolnak, nem pihentetnek, hanem további csavargásra sarkallnak, míg végül a szereplők visszatérnek oda, ahonnan elindultak. Csak éppen kiábrándultabban, dúltabban, de mégis vágyakozva valami szépre, valami nemesre, kiegyensúlyozottságra.

E.E.: A párbeszéd tökéletes tükrei annak a lelkiállapotnak, amilyenné ez az életérzés – a folytonos készenlét a búcsúzkodásra (hiszen apa és fia között kimondatlanul is ott feszül ezeknek a találkozásoknak az átmenetisége) – változtatja a szereplők belső világát. Szaggatottak, kihagyásosak, befejezetlenek. Itt a dialógusok mögött évtizedes indulatok feszülnek, éledő és eltemetett vágyak, befejezetlenül is befejezett sorsok. És mindez röviden, szikáran, mindenféle díszítettség nélkül. Alig mondanak a szereplők négy-öt szavasnál hosszabb mondatokat, de éppen ez a szükszavúság jellemzi őket:

„– Az ott Strasbourg – mondta apa. A völgy mélyén tejfehér pára úszott.

– És a magyarok?

– Türelem!”

Ez a rövid párbeszéd mennyi feszültséget, várakozást és reménykedést sugall!

N.I.: A dialógusok adják a novella jelentős részét, az elbeszélő részek pedig, amelyek szinte elenyészőek az előbbiekhöz képest, rövid információkkal festik meg a pszichikai háttérrel, de itt is nagyon takarékosan alkalmazva az „irodalmibb” eszközöket.

„Stephan mereven nézte a műszerfalat. A cigaretta kiesett a kezéből, felvette, tartotta tovább. Olyan elesett volt, mint vágóhídon lehetnek a kiöregedett versenylovak.”

A pszichikai háttér is olyan, mint a valóságos: kiégett emberek sivár környezetben tengetik életüket. A csövesek menzai repetákon tartják fenn magukat, az apa nyaralásukkor is csupán diákszálláson lakhat fiával. A karrier csúcspontját jelenti, ha egy honfitársuk tánciskolát nyit. „Elnéztem őket; ültek az ágyon, hetyke fény csillogott a szemükben, teljesen egyformák voltak így, amint tele szájjal, nyavalyatörős dühvel töltögették a fogmosó poharakat.”

E.E.: Van azonban egy fontos elbeszélő-lírai rész a szövegben: a Cantata profana-részlet. Ez a balladisztikus betét mintegy az egész elbeszélés csúcspontja. A kilenc csodaszarvas sorsa példázat, az apa így próbálja megértetni sorstársával: illúzió az a szabadság, amely elszakít minden szálát, s a tisztaságért, a szabad választásért nagy áldozattal kell fizetni. Így kerül szembe az elképzelt létforma, a szabad szarvasok nemes világa – akik csak hűvös forrásból isznak – a kijózanító valósággal: az itt kallódó magyarok fogmosó pohárból nyakalják az italt.

N.I.: És mekkora hangulati ellentétként hat a szép idézet után a vulgáris szójáték: „felszarvazott minket ez a vadnyugat”! – Vélemény? Megállapítás? Ítélet? Mindenesetre a csavargó mondatából kihallatszik mindaz a csalódottság és elkeseredettség, amit a novella – többek között és talán nem is főmotívumként – elbeszél. De fontos ez a hitelesség szempontjából is: olyan szereplőtől halljuk, aki saját, átélt élményeivel, húsz év minden csalódásával hitelesíti a mondatot.

E.E.: A *szarvas-motívum* még kétszer fordul elő a szövegben, a novella utolsó részében. Az egyik talán az elbeszélés legkétségbeesettebb mondata: „...a csorda magára hagyja-e a beteg szarvasokat.” Ez a gondolat magyarázza a címet: ezek a kallódó emberek beteg szarvasok, magányosan róják útjaikat, és egyre jobban rájuk telepszik életük céltalanságának tudata. Csak képzeletük vásznára vetődik a szarvasok méltóságteljes vonulása a befejező látomásban. Csak egy elképzelt és nagyon-nagyon vágyott életforma ez, és a gyerek talán most érti meg annak az életformának a lényegét.

N.I.: A novella hangulatát meghatározó *másik motívum: a búcsúzása*. Úgy búcsúznak a szereplők egymástól, hogy érezzük: utolsó találkozásuk volt ez. Így, otthon nélkül, ki tudja, hova vetődnek a „beteg szarvasok”? Először Stephantól, a csavargótól búcsúzik apa és fia. („Rőt reménytelenség világított a szemében.” „A vadállatok gögje villant meg az arcán. Nem látjuk mi egymást soha többé!”)

Aztán apa és fia fúcsúzik: („Tudtam, hogy ez fájni fog neki, ez az »otthon«. Meg az, hogy ,majd megírom’. Így búcsúztunk el minden évben. Acsarkodva, kétségbeesetten. Másként hogyan tudtunk volna elválni lenn a kapuban?”)

E.E.: Nem véletlenül szerepel ebben a búcsújelenetben kiemelten az „otthon” szó. Hiszen éppen ez az apa tragédiája: az elvesztett és – érzi, vele együtt mi is, – a soha meg nem található otthon. Hiszen a „Hazamegyünk?” kérdésre a mű elején az apa valójában nem is válaszol. Mást jelent már ez a kifejezés – van-e még egyáltalán hagyományos jelentése az ő számára? („...annak idején apa így mondta: haza.”) Az otthontalanság-érzésből ered az apa vagabund-élete, csavargó-filozófiája, a szokottnál is nagyobb fáradtsága.

N.I.: Két jelenet is árulkodik az apa otthon utáni vágyáról. Az egyik az, amikor a fia ruháit felsoroló lajstromot megtalálja. „Elfordult, kifújta az orrát, és úgy csúsztatta tárcájába a cédulát, mint aki levelet kapott.” Ez a kis cédula valamiféle rendet, rendszert, megállapodottságot, talán a frissen vasalt ruhák illatát is jelenti, a valahova tartozást. A családiasság hiánya abban is megmutatkozik, hogy nincs női szereplő a novellában. A legősibb emberi közösség ziláltsága is az elkallódottságot, az elveszettséget, a széthullottságot jelképezheti. És erre az „elveszett nemzedékre” utalhat a két főszereplő névtelensége is: a megszólítás személyességében, intimitásában sem lehet része az apának és a fiúnak.

E.E.: A másik jelenetben is a befejezettséget, a töredékesség ellentétét, a teljességet szeretné látni az apa.

„– Nem volt pénzük befejezni – mondta apa.

– Idesüss!

Lekuporodott egy kirakat elé, magához szorított. Az üveg tükrében a katedrálisnak hirtelen két szép arányos tornya lett.

– Nos? – kérdezte büszkén.

– Minden este tízkor megszólal fenn a toronyban a harang. A várost fal vette körül: így hívták haza a férfiakat.”

Minden mondat egy requiem az elvesztegetett, eltűnt, elillant és soha újra meg nem található otthonért.

N.I.: A félresikerült, eltört életek *nyelvi kifejezései* meggyőzően bizonyítják a feltehető írói üzenetet: az otthontalanság kikerülhetetlenül rátelepszik mindenkire: „Remegett a keze, a szája szegélye ismét ferde mosolyba szaladt.” Ezzel a figurával így találkozik másodízben a két főszereplő – és az olvasó: „A reggeli csavargó egyedül ült a sarokban. Sovány volt, nézte az asztalt, gyér haja tarkójára tapadt.” A „remegett”, „szaladt”, „ferde”, „egyedül”, „sovány”, „gyér” szavak a jelenet hangulatát is meghatározzák. Vagy: „Megborotválkoztam, kimostam az ingem a folyóban...” bevezető mondata ez annak a szívszorító mozzanatnak, amely a csavargó és lánya meghíúsult találkozását mondja el. Az egyes szám első személyű ragok gyors egymásutánja is magányosságára utalhatnak.

E.E.: A befejezetlenség a vékonyka cselekményt át- meg áthatja. Sok a kérdés a szövegben, gyakran verbális válasz nélkül: egy sóhajtás, egy legyintés a felelet. A köztes lét sorsuk meghatározója. Elmentek egyszer otthonról, de soha, sehova nem érkeztek haza. És nem is fognak: érződik ez reménytelen életükből, szavaikból, mindennapjaik egyre szürkébb, eső verte világából. (Négyszer ismétlődik a „szemerklő eső” kifejezés.)

N.I.: Az *ismétlés* másutt is fellelhető a novellában. A bevezetésben: az apa „az idén mintha fáradtabb lenne a szokottnál.” A befejezésben pedig, a búcsúzásnál: „Az idén fáradtabb volt a szokottnál.” Eltűnt tehát a feltételes mód, a kijelentés bizonyossága utal a reményvesztés folyamatára. A Budapest felé mutató útjelző tábla, melyet ők nyolcvanan, az itt élő magyarok szögeltek fel a fára, nem biztat a visszatérés reményével. Kopottak és idegesek, „visznek magukkal valamit, amitől nyugtalanabb a levegő.”

E.E.: A történetet és a szereplőket a *fiú szemszögéből* látjuk. Az író nem használja ki azt a lehetőséget, hogy a gyermek szerepeltetésével érzélgőssé tegye a történetet – (erre számos példa akad a magyar irodalomban). A korát sem ismerjük, de az kiderül a novella végére, hogy sajátos határhelyzetet él át, a tudatában történő változások sugallják a felismerést, amelyet nem annyira az életkor, hanem inkább az élmény mélysége határoz meg. Most ismerkedik a magyarokkal, a csólakókkal, a csavargókkal, az őket körülvevő világgal. És hogy milyen erősen hat rá az élmény, a kallódás, az elveszettség élménye, bizonyítja az, hogy ő mondja ki a már idézett kulcsmondatot a beteg szarvasokról. És ő látja meg látomásként az ablakon kihajolva a méltóságteljesen vonuló szarvasokat, a novella záróképét. Benne még talán parázslík a remény a nemesebb emberi kapcsolatok után.

N.I.: Lehet azonban, hogy ez csak búcsú ettől a reménytől, hiszen a szemerklő esőben ez a parázs is kialszik. A lehangoló előzmények legalábbis ezt – ezt is – sugallhatják. Ez a befejező mondat, mint zárókö a boltíveket, tartja össze az elbeszélés gondolatait, párhuzamosan az első szóval, a novella címével.

E.E.: Ez az alig-történet nem ad lehetőséget a megszokott, szabályos építkezésre. A szabálytalan, széthulló életek megjelenítése tükröződik a *szerkezet* mozaikosságában is. De a keret világosan felismerhető: az első és az utolsó helyszín is ugyanaz, a szereplők is azonosak, csak a szituáció ellentétes: ott a találkozás, itt a búcsúzás. Ami a kettő között történik, az a belső változás, amely a kalandra induló fiút felnőtté érleli. Megsejt – szavak nélkül is – olyan titkokat, amelyek közelebb viszik őt apjához, a magyarokhoz. Az évente ismétlődő kaland most válik katartikus élménnyé: apja „ideszakadt” honfitársainak élete – félbeszakadt, torzó sorsok – valamilyen meleg, befogadó közösség éltető szükségességét villantja fel, amelyben a kötődés melegét nem csupán egy ketrecbe zárt nyúl jelenti, szimbolizálja.

N.I.: A találkozások, a beszélgetések, az elhallgatások tapasztaltabbá, elgondolkodóvá és szomorúvá teszik. De talán megértett valamit ennek a széthullott és kétségbeesett közösségnek célba nem jutó vágyaiból, kapaszkodni próbáló igyekezetéből, szétszóródottságában is megtartó erejéből.

Szarvasok

Megírtam apának, hogy délután ötkor lent leszek a kapuban. Fél öt után elállt az eső, levittem a ház elé a ketrecet és a kofferomat. Az utca üres volt, visszaszaladtam, bezártam a lakást. Amikor odaadtam a házmesternek a kulcsot, a nagymutató éppen átugrott a nyolcason.

– Tedd az asztalra – mondta.

Letettem.

Nem felejtettem el semmit. Kiültem a koffer mellé, magamhoz szorítottam a nyulam. Sunyított: ha valami nem tetszik neki, csapott fülekkel sunyít a nyulam.

– Ne félj – mondtam neki –, te szamár! Még öt perc, és itt van apa.

Távolabb, az autósztrádán, tompán dübörögtek a motorok. Azután az utca mélyén megmozdult a levegő, és a városháza tornyában ötöt ütött a harang.

– Hát ez az oroszlán? – kérdezte apa a kapuban.

– Ez? Morcos.

Az éjjeli járással jött, kinőtt a szakáll, az inge pedig magába szívta a nikotinillatot.

– Mutogatni fogjuk – mondta.

A hátsó ülésre helyezte a ketrecet és a kofferomat.

– Mutogatni?

– Hát. Jól fog jönni a pénz. Tud valamit?

Megráztam a fejem.

– Sebaj – mondta apa. – Morcos Mór, sörétgyáros. Holnapra készen lesz a felirat.

– Azután hová mentek? – kérdezte a házmester.

– Nem tudom.

– Nem tudod?!

– Az attól függ, hogy apának mennyi pénze van.

– Van annak – mondta a házmester komoran.

Igaza van, apa minden évben kitalál valamit. Volt úgy, hogy a kempingeket jártuk: képeket vetítettünk Amazóniáról, esős napokon. Máskor szerencséneknek mutogattuk Párizst vagy az Alpokat. Apa körül minden más: nyugtalanabb a levegő, élesebbek a körvonalak. Vele nem fontos, hogy hová megy az ember. Megérkezik gyűrötten, szakállasan, de azután beindítja a motort, csillogni kezd a szeme, és mire kiérünk a szabadba, már kész a fejében a kaland.

*

Az idén mintha fáradtabb lenne a szokottnál. Az autót bejáratánál egy pillanatra megállt, nem tudta, merre menjen, de nem is gondolkozott rajta, csak állt, és nézte a kék feliratokat.

– Nos? – kérdezte kisvártatva. – Mi lesz? Fokföld? Dél-Amerika?

– Adj egy cigit – mondta, amikor látta, hogy nem válaszolok. Ha nyugatnak tartunk, reggelre elérjük az óceánt. Belelógathatod a lábadat. Keletre hegyek vannak. A kék Vogézek, ahogy az öregek énekelték a háborúban.

– Tudod mit? – kérdezte apa. – Meglátogatjuk a magyarokat!

– Hazamegyünk? – annak idején apa így mondta: haza.

– Lassan a testtel – felelte. – Azt mondtam: meglátogatjuk a barátaimat. Meglátod, milyen remek fickók – tette hozzá később.

Simogattam a nyulat, néztem az apa arcán pásztázó reflektorokat. Elnyomott az álom. Amikor kinyitottam a szemem, az ég alja világosodott.

– Az ott Strasbourg – mondta apa. A völgy mélyén tejfehér pára úszott.

– És a magyarok?

– Türelem!

Diákszálláson vettünk ki szobát. Beköltöztünk, apa vitte a ketrecet, én, a kabátom alatt, a nyulat.

– Jó kis hely ez – mondta apa. – Beengedik a sörétgyárosokat.

Kipakoltam a kofferomat.

– Hát ez mi? – kérdezte. Hat darab ing, négy pár harisnya, kettő selyempizsama...

Anya minden utazáshoz készített egy ilyen lajstromot.

– Félték, mi? – kérdezte apa. – Félték, hogy ellopom!

Akárki azt hihette volna: haragszik. De én láttam, hogy csak tetette magát. Elfordult, kifújta az orrát, és úgy csúsztatta tárcájába a cédulát, mint aki levelet kapott.

Reggelre elkezdett esni az eső. Levittük a boltba az üres üvegeket, az árukból tejet vettünk s kenyeret. Apa megígérte, hogy délután felkeressük a magyarokat, de azután minden gyorsabban ment, mint gondoltuk: álltunk a szemerkélő esőben a járdaszegélyen, és akkor egy kerékpáros kivágott a sorból, elénk kanyarodott.

– Rád ismerek – mondta apának.

– Te sem változtál, Marci – felelte apa.

– Hol élsz?

– A déli tengereken.

A másik megigazította nadrágszárán a csíptetőt:

– Hány éve is? – kérdezte.

– Húsz éve – felelte apa.

– Ez ki volt?

– Ez Marci.

Rágyújtott, remegett a keze.

– Hihetetlen – mondta. – Él, karikázik. Asztalos volt, és most is asztalos.

Így kezdtük keresni a magyarokat.

Korán volt, a pára pasztellszínekbe burkolta a várost. A csőlakók is felkeltek már: ott köpködtek, krákogtak a híd alatt.

A katedrális előtt megálltunk, néztük a báránnyelűkbe hajló rózsaszínű kötömeget.

– Nem volt pénzük befejezni – mondta apa. – Idesüss!

Lekuporodott egy kirakat elé, magához szorított. Az üveg tükrében a katedrálisnak hirtelen két szép arányos tornya lett.

– Nos? – kérdezte büszkén.

– Minden este tízkor megszólalt fenn a toronyban a harang. A várost fal vette körül: így hívták haza a férfiakat.

Kuporogtunk a kirakat előtt.

– Tudod – mondta apa –, amikor megérkeztem ide, azt hittem, hogy ez a város lesz a hazám. Volt idő, amikor mindenáron meg akartam szeretni ezeket az embereket.

– És most?

– Most? – kérdezte. – Láthatod. Nem ismerek mást, csak a honfitársaimat.

★

Másnap vasárnap volt. Kinyitottuk az ablakokat, az ágyon fekvé hallgattuk a katedrális tornyában kongó harangokat. Kezdtém megszeretni ezt a helyet. A harangzúgást, a párát, a krákogó csavargókat a híd alatt.

Kávéházban reggeliztünk, szótlánul tördeltük a kávéba a kiflit, apa erősen gondolkozott.

– Láttad az ajtó mellett azt az ürgét? – kérdezte, már a kocsiban.

– Láttam. Ismered?

– Valakihez hasonlított.

Körbejártuk a híres Maginot-vonalat, megnéztük a Rajna partján pálló leprás bunkereket. Mind a túlsó partra néztek: a franciák onnan várták a németeket.

– Aztán mégsem onnan jöttek – mondta apa, aki rendszeresen Ogino-vonalnak mondta a Maginot-vonalat.

– Ez pedig itt a Szabad Európa székháza – állt meg hirtelen az őserdő közepén. Erre az óriásfenyőre szögeltük fel a táblát: „Budapest: kétezer kilométer.” Nyíl volt rajta, keletre mutatott. Nyolcvanán éltünk itt, magyarok.

Amikor visszaértünk a városba, a csavargók már ott sütkéreztek a menza előtt, a napon.

– Stephan itt van? – kérdezte egy szakállas öregtől apa.

– Stephan? Ismeri?

– Bent van – mondta az öreg helyett egy fiatalabb.

Beálltunk a sorba.

– Azt úgy csinálják – magyarázta apa –, hogy nem itt mennek be, ahol szedik a jegyeket, hanem hátul, a kijáraton. Leülnek egy asztalhoz, kitörlik a tányérok. Mindig akad, aki hoz nekik repetát.

– Te is hoztál? – kérdeztem.

– Nekem is hoztak – felelte apa.

A reggeli csavargó egyedül ült a sarokban. Sovány volt, nézte az asztalt, gyér haja tarkójára tapadt. Apa a vállára tette a kezét:

– Szevasz Stephan – mondta. A másik ferdén elmosolyodott, és ő is azt mondta: szevasz.

– Rám ismersz?

– Látlak, napok óta. Visszajöttél? – kérdezte Stephan.

– Miért nem szóltál?

– Azt hittem, nem akarsz beszélni velem.

Az arca vonaglott, csikorogtak a szájában a szavak.

– Kerestelek – mondta apa. Stephan bólintott:

– Ez itt – mutatott rám – a fiad?

– Hozol repetát? – kérdezte apa, én pedig rohantam, és púposra raktam a tányéromat.

– Nekem hoztad? – óvatosan megérintette a hajamat.

– Tényleg kerestél?

Apa bólintott.

– Mert engem itt már senki se keres. Ha látom őket, kerülök egyet, kikerülöm én is a haverokat.

– És te – kérdezte később –, mi lett veled a trópusokon?

Apa vonogatta a vállát és hallgatott.

– Elment az étvágyam – mondta Stephan. – Nektek most dolgotok van, nem igaz?
Remegett a keze, a szája szegélye ismét ferde mosolyba szaladt.

*

– Tiéd a kocsi? – kérdezte.

Áltunk a magyarok ablaka alatt, a nyári kurzusokon.

– Te, én nem megyek be – mondta Stephan.

– Akkor én se – szaladt ki a számon.

– Menj nyugodtan, mi ketten megvárunk a kocsiban.

– Hány éves vagy? – kérdezte, amikor magunkra maradtunk. Megmondtam.

– Nekem is volt egy lányom. Amikor nagykorú lett, bementem az ügyészhez, azt mondtam neki: mutassák meg a lányomat.

– Régen nem láttad?

– Régen.

– És?

Stephan hallgatott: valahol elvesztette a fonalat.

– Mit és? Érdekel ez téged?

– Szóval – folytatta –, el lett intézve a találkozás. Csak az volt a baj, hogy én, ugye, korán kelek. Megborotváltam, kimostam az ingem a folyóban, készen álltam, mire kisütött a nap. Az ügyészhez meg csak délutánra idéztek.

Stephan megint elhallgatott.

– Szóval, ittam. Csak egy pohárral akartam. Csak hogy ne remegjen a kezem. Félttem. Nagyon félttem megismerni a lányomat. – Te, látom, jól vagy apáddal – mondta.

Bólintottam.

– Be sem engedtek az ügyészhez. Néha még elnézem a lányokat a híd alatt. De hát alulról, ugye, mind hasonlítanak egymáshoz a lányok. Melyik az enyém? Nem tudom.

– Na, gyere – mondta.

A magyarok az ablakban mutogattak.

– Megyünk! — kiáltottam.

Kézen fogtam a barátomat.

– Szóval tanárok vagytok – mondta Stephan. – Melyikötök a párttag?

– Én – felelte egy csöndes, nagydarab ember.

– Akkor te őrzöd őket – jelentette ki Stephan.

– Egyél! – nyújtogatták a pogácsát.

– És – folytatta tele szájjal a barátom – hol tanítasz?

– Orosz-francia szakon.

– Énekeljünk – ajánlotta Stephan. Megtántorodott.

– Egyél – biztatták. – Miért nem jössz haza? Majd helyreráznánk mi téged, te idegenbe szakadt!

Azután mégis énekeltek. Elnéztem őket: ültek az ágyon, hetyke fény csillogott a szemükben, teljesen egyformák voltak így, amint tele szájjal, nyavalyatorós dühvel töltögették a fogmosó poharakat.

– Miért hívsz te haza engem? – kérdezte Stephan a párttagot – Te hazaszakadt!

Sűrű füst lebegett a szobában: kinyitottam az ablakokat.

*

– Emlékszel a két patikusra? – kérdezte Stephan. – Mind a kettőnek saját patikája van, a kis Román meg a barátja Andorrában fogorvosok.

– És a Babó?

– A Babó nagy ember lett: tánciskolát nyitott.

– Kiről tudsz még? – kérdezte apa.

– Rólad is tudtam. Kérdezhetsz. Mindenkiről tudok.

– Hárman haltak meg, egy öngyilkos lett, emlékszel? A Lajos. Hárman bediliztek. Szegény Továris kiugrott a vonatablakon.

– Hazatoncolták, nem akart. Annyira azért még ő sem volt bolond.

– Engem is akartak – mondta kisvártatva.

Apa barátai. A remek fickók.

– Akarod látni őket? – kérdezte Stephan. Apa megrázta a fejét.

– Te?

– Én? – Stephan szája ismét ferde mosolyba szaladt. – Mondtam, nem? Kikerülöm őket. Vagy ők kerülnek ki engem? Ez, ugye, relatív dolog.

– Na és? – kérdezte. – Mit csinálsz? Írtál egy könyvet, emlékszem.

Apa hallgatott.

– Látom, van egy autód, és van egy fiad. De valahol mégis ciki az egész. Mit kerestek itt?

Apa nem felelt.

– Te – folytatta. – Gondolkoztál már rajta? Miért maradtunk mi kívül a tojáson? Hol rontottuk el a dolgokat?

– Ismered a kilenc csodaszarvast? – kérdezte apa. – „A mi szarvunk ajtón be nem férhet, csak befér az völgyekbe. A mi karcsú testünk gúnyában nem járhat, csak járhat az lombok közt. Karcsú lábunk nem lép tűzhely hamujába, csak puha avarba. A mi szájunk többé nem iszik pohárból, csak hűvös forrásból.”

– Egyszóval – mondta Stephan – felszarvazott minket ez a vadnyugat.

– Na gyere – tette hozzá. – Elállt az eső. Veszünk bort a görögnél.

– Találd ki, mi van a zsebemben – mondta, amikor visszaült a kocsiba.

Friss fűgét, szárított datolyát hozott.

– Valaki beletette.

Letépte az üvegről a kapszlit, és elégedetten, hosszan ivott.

★

Beesteledett.

– Menjünk – mondta apa.

– Megint enni akartok?

A menza előtt már hosszú sorban álltak a külföldi diákok. Hallgattunk. Nemsokára véget ér ez a hét, én pedig visszakerem a házmestertől a kulcsot, és elfelejtem a magyarokat.

– Hová megyünk? – kérdezte apa a kocsiban.

– Sehová – felelte Stephan.

Elszívta egy cigarettát. Franciául beszéltek, és ettől valahogyan minden megváltozott.

– Vigyél el vidékre – mondta Stephan. – Van egy helyem, kiérsz fél óra alatt.

Nem érzékelte már az időt: a hely, amiről beszélt, alig öt percre volt, a colmari úton.

– Ide állj! – mondta egy sarkon.

Szemer kélt az eső. Némán ültünk a kocsiban. Stephan mereven nézte a műszerfalat. A cigaretta kiesett a kezéből, felvette, tartotta tovább. Olyan elesett volt, mint vágóhídon lehetnek a kiöregedett versenylovak.

– Van szükséged valamire? – kérdezte apa.

Megrázta a fejét, és akkor láttam, hogy sír.

– Milyen hamar – mondta –, milyen hamar elmúlt ez az élet! Emlékszel? Micsoda karnevál volt! Micsoda forradalom!

Kinyitotta az ajtót, kiszállt:

– Na, szevasz.

Apa rám nézett: rőt reménytelenség világított a szemében. Kiszálltunk mi is.

– A viszontlátásra – mondtam – a viszontlátásra, Stephan!

– Mi van? – kérdezte. A vadállatok gőgje villant meg az arcán. Nem látjuk mi egymást soha többé!

Ment, ment. Szemer kélt az eső. Apa beindította a motort. Csak a diákszálláson szólalt meg:

★

Álmatlanul forgolódtam az ágyon. Ilyenek apa barátai. Nem jók, és nem rosszabbak, mint más – csak visznek magukkal valamit, amitől nyugtalanabb a levegő.

– Aludj – mondta apa. – Holnap indulunk.

– Felejtsd el – tette hozzá. – Ha túléled őket, nem haltak meg egészen. Túlélni, érted? Micsoda szégyen! Mégis, ez az egyetlen.

Későn ébredtünk, már magasan járt az égen a nap. Összecsomagoltunk levittük a ketrecet a kocsiba.

– Apa – mondtam –, nézzük meg, mit csinál.

Arra gondoltam, hogy talán már nem is él.

– Én nem fordulnék meg a helyedben – felelte apa. – Régen úgy tudták, hogy aki visszafordul, sóbálványá válik.

– Min rágódsz? – kérdezte később, már az autóúton.

– Azon, hogy akkor miért jöttünk el ide.

– Igazad van – felelte. – Megfeledeztem róla, érted? Ellenőrizni akartam a dolgokat.

– Haragszol? – kérdezte.

– Gondolkodom.

- Min gondolkodsz?
- Azon, hogy a csorda magára hagyja-e a beteg szarvasokat.

Nem felelt.

- Majd otthon kikeresem, azután megírom.

Tudtam, hogy ez fájni fog neki, ez az „otthon”. Meg az, hogy „majd megírom”. Így búcsúztunk el minden évben. Acsarkodva, kétségbeesetten. Másként hogyan tudtunk volna elválni lenni a kapuban?

Hallgatott. Az idén fáradtabb volt a szokottnál. Elkértem a házmestertől a kulcsot, felcipeltem a szobámba a ketrecet meg a nyulat.

Besötétedett, kinyitottam a koffert. A tetején lapos, szürke csomag volt: „Morcos Mór, sörétgyáros”. A felirat. Kihajoltam az ablakon; szemerkélt az eső. Az utca mélyén lassan, méltóság- teljesen vonultak a szarvasok.

ERDÉLYI ERZSÉBET - NOBEL IVÁN